

Fərqanə Elşən qızı Qafarova
Bakı Dövlət Universiteti

YANLIŞ, QEYRİ-DƏQİQ VƏ TƏHRİF EDİLMİŞ İQTİSADI İNFORMASIYANIN MÜMKÜN FƏSADLARI

Açar sözlər: cəmiyyət, iqtisadiyyat, iqtisadi informasiya, yanlış informasiya, informasiya münasibətləri

Key words: society, economics, economic information, false information, informational relations.

Ключевые слова: общество, экономическая информация, ложная информация, информационные отношения

İnformasiya insana onun hissi qavrayışları və təsəvvürləri sayəsində çatır. İnformasiya bütün hallarda mənbə və istehlakçının, yəni, qəbul edənə mövcudluğunu nəzərdə tutur. Müəssisələrdə idarəetmə prosesi nəzərdən keçirilərkən informasiya anlayışı kimi müəyyən məlumatlar nəzərdə tutulur. İstifadə obyektindən asılı olaraq müxtəlif tip informasiyalar mövcuddur. Bunlardan biri də iqtisadi informasiyadır. İqtisadi informasiya idarəetmə məqsədi üçün təyin olunur. İqtisadi informasiya özü də müxtəlif cür olur. O ya artıq baş vermiş, ya da gələcəkdə baş verəcək iqtisadi prosesləri özündə əks etdirir. Keçmişdə baş vermiş hadisə barədə danışılarsa hesablama ilə əlaqədar informasiya nəzərdə tutulur. Əgər, əksinə gələcəkdə baş verəcək proseslə bağlıdırsa bu zaman artıq planlaşdırma ilə bağlı informasiyadan istifadə olunur.

İqtisadi informasiyanın mühüm xüsusiyyətlərindən biri də assimetriyadır. Belə ki, müqavilə bağlayan tərəflər müqavilənin şərtləri barədə heç bir zaman eyni fikirdə, eyni informasiyaya malik olmurlar. Bu obyektiv xassədir. Çünki müqavilənin şərtlərini hər kəs öz istədiyi kimi yozur. Məsələn qiymətli kağızlar bazarında satıcı satışı, alıcı isə alışı faydalı hesab edərək alqı-satqı münasibətinə girir.

İnformasiya cəmiyyət arasında fikir formalaşdırır. Buna görə də insanlara doğru, düzgün informasiya ötürmək lazımdır. Yəni hər hansı bir məlumatı, xəbəri izləyicilərə çatdırmadan öncə informasiyanın düzgünlüyünü müxtəlif faktlarla təsdiqləmək lazımdır. Bu işdə xəbəri yayınlayan qurumlar, saytlar daha diqqətli olmalıdır. Çünki, əgər informasiya yanlış olarsa sonradan həmin xəbəri təkzib etmək məcburiyyətində qalırlar. Bu da xəbər saytlarının, informasiyanı açıqlayan müəssisələrin nüfuzuna xələl gətirir, cəmiyyətin onlara qarşı inamının itməsinə səbəb olur.

Yanlış informasiya hər hansı bir böyük təşkilatın, müəssisənin, dövlətin fəaliyyətinə mənfi təsir göstərə bilər. Amma düzgün məlumatlandırılma daha yaxşı nəticələrə gətirə bilər. İnformasiya çox böyük qüvvədir. Bəzən informasiyaya sahib olmaq çox böyük dəyişikliklərə səbəb ola bilər. İnformasiya əldə edənlər manipulyasiyalara yol verərək öz xeyirlərinə işlər edə bilərlər. (Manipulyasiya – idarə edən insanın mənafeyinə uyğun şəkildə digər bir davranışının gizli idarə olunması prosesidir). 1815-ci ildə olan bir hadisəni buna misal olaraq göstərmək olar. Watersley müharibəsində müşahidəçi kimi iştirak edən Nathan müharibənin sonlarına doğru fırtınalı bir havada Manş kanalını keçib, Londona çatmışdır. Əhaliyə İngiltərənin müharibədə məğlub olması xəbərini yaymış və əlindəki hissə, sənədləri tez bir zamanda satmağa başlamışdır. Bu vəziyyət insanlarda panikanın yaranmasına səbəb oldu və hər kəs əlindəki hissə, sənədləri ən ucuz qiymətə satmağa başladı. Nathan isə gizli agentləri sayəsində bu hissələri almışdı. Bir neçə gün sonra İngiltərənin müharibədə qalib gəldiyi xəbəri ölkəyə çatdı. Həmin vaxt Fond bazarı qiymətli kağızların dəyərinin yüksəlməsi sayəsində böyük sərvət əldə etdi. Bu sərvət beş ildə 2500 dəfə artmış, bankların sərvəti isə 3 milyon dollardan 7,5 milyard dollara qalxmışdır. Nümunədən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, yanlış informasiya iqtisadiyyatda kəskin və geriye dönüşü olmayan dəyişikliklərə səbəb ola bilər. Bəzi informasiyalar yanlış informasiya yaymaqla cəmiyyət arasında çəşqinlik, yaradıb müxtəlif yollarla mənfəət əldə etməyə çalışır. Bütün bunları nəzərə alaraq hər hansı bir məlumatın düzgünlüyünü dəqiqləşdirmədən addım atmaq mənfi nəticələr çıxara bilər. Manipulyasiya etmənin əsas səbəbini bilməklə və manipulyatorların davranışlarının strateji xətlərinə bələd olmaqla onların bu rəftarının təsirindən yayınmaq mümkündür.

Müasir dövrdə informasiya cəmiyyətdə əsas strateji resursa çevrilmişdir və informasiya sahəsinin ictimai rolu getdikcə daha da artmaqdadır. İnformasiya sahəsi informasiyanı, onun toplanılmasını, formalaşdırılmasını, yayılmasını və istifadəsini özündə birləşdirir.

İnformasiya sahəsi cəmiyyətin həyatında sistemyaradıcı bir amil olaraq ölkənin siyasi, iqtisadi, müdafiə və s. kimi əsas təhlükəsizliyinin, xüsusilə informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunmasından olduqca asılıdır. Müasir texniki tərəqqi dövründə bu asılılıq daha da artmaqdadır. İqtisadi informasiyalar nəinki ölkə daxilində, hətta dünya miqyasında da ölkəmizin istehsal gücünü, mövqeyini müəyyən edir. Müasir Azərbaycan iqtisadiyyatının real inkişaf səviyyəsini xarakterizə etmək məqsədilə müxtəlif və çoxcəhətli məlumatların əhaliyə çatdırılmasına obyektiv nöqteyi nəzərdən yanaşmaq lazımdır. Məsələn: 1990-cı ildən etibarən hər il BMT-nin İnkişaf Proqramı tərəfindən “İnsan İnkişaf Hesabatı” nəşr olunur ki, bu da dünya ölkələrində əhalinin rifahını əks etdirən göstəricidir. Dövlətlərin dünya reytingindəki yerini müəyyən etmək üçün ölkə əhalisinin həyat şəraitinin bütün göstəriciləri nəzərə alınır. Bura təhsil səviyyəsi, uzun ömürlülük, doğum və ölüm səviyyələri, adam başına düşən ÜDM, enerji təminatı, işsizliyin səviyyəsi və s. aiddir. İnsan İnkişaf indeksi hər il əsasən hesablanır və verilən məlumatlara görə Azərbaycan bu il 78-ci sırada qərarlaşıb. Belə deyə bilərik ki, iqtisadi rəqəmlər ölkəmizin inkişaf səviyyəsinin göstəricisidir. Bu səbəbdən də iqtisadi rəqəmlər düzgün şəkildə qeyd olunmalıdır. İctimaiyyətə yanlış iqtisadi informasiyaların verilməsi aşağıdakı nəticələrə gətirib çıxara bilər:

-İqtisadiyyatda bürokratik maneələr yarana bilər. Bu da ölkənin iqtisadi inkişafının ləngiməsinə gətirib çıxara bilər. Bürokratik maneələr azaldığı təqdirdə iş qısa müddətə görülər və daha məhsuldar bir iş sisteminin ortaya çıxması mümkün olar. İqtisadiyyatda bürokratik bariyerlər informasiyanı əllərində tutan və informasiyanın gücü hesabına inhisar mühiti yaradanlardır;

-Eyni zamanda məhdud olan təbii resurslardan necə səmərəli istifadə olunması haqqında məlumatların verilməsinə də real formada yanaşılmalıdır. Təbii resurslar qeyri-səmərəli şəkildə paylana bilər. Əgər belə hal baş verərsə, təbii resurslar gözlənilməyən daha tez bitər. Ümumiyyətlə, təbii resursların qeyri-səmərəli paylanmasında Sovetləri misal göstərə bilərik. Bəzən idarəetmə halqasında yerli idarələrdən nazirliklərə, nazirliklərdən də yerli idarələrə məlumatlar operativ ötürülmürdü. Bu səbəbdən də qeyri-səmərəli bölgü və itkilər baş verirdi. Təbiətdən səmərəli istifadə edilməsinin strateji əsası da var. Bura torpaqdan, sudan, istilik və su enerji ehtiyatlarından, bioloji kütlədən, faydalı qazıntıların səmərəli, kompleks istifadə şəraitində ekoloji mühitin mühafizəsi təşkil edir. Bunlara riayət edilmədən təbiətdən istifadədə təbii fəlakət zonaları, ekoloji müvazinəti pozulmuş rayonlar, meşəsiz qalmış dağlar, ərazilər, balıqsız qalmış, qurudulmuş çaylar, göllər üçün sözün əsl mənasında cəmiyyət üçün fəlakət törədir.

-Regionlararası iqtisadiyyat qeyri-proporsional, yəni, qeyri-bərabər paylana bilər. Bölgələrdən Bakıya müəyyən iqtisadi göstəricilər gəlir. Bu məlumatların düzgün olmamasının iki nəticəsi ola bilər. Əgər göstəricilər düzgün qeyd olunmazsa informasiya itkisinin olması baş verər. Əgər normativə uyğun deyilsə dövlət region siyasətində düzgün olmayan qərarlar qəbul edə bilər. Həmin qərarlar da regionlararası iqtisadiyyatın qeyri-bərabər inkişafına gətirib çıxarar.

-Ölkədə sahibkarlığın tarazlı inkişafı haqqında da daha səmərəli məlumatlar verilməlidir. Sahibkarlığın inkişafında real çətinliklər yarana bilər. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı məqsədilə son illər xüsusi dövlət proqramları və bürokratik maneələrin aradan qaldırılmasına yönəldilmiş qərarlar qəbul edilmişdir. Onların arasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il tarixli “Dövlət nəzarəti sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişafı sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haqqında” fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa dövlət köməyi proqramı xüsusi yer tutur. Bu tədbirlərin və eləcə də həyata keçirilən iqtisadi islahatların nəticəsi olaraq hazırda ölkədə ümumi daxili məhsul istehsalının 71 faizi, o cümlədən sənayedə 50 faizi, kənd təsərrüfatında və ticarətdə 99 faizi özəl bölmənin payına düşür. Belə ki, mövcud iqtisadi vəziyyətlə bağlı düzgün olmayan informasiyalar dövləti biznes mühitini yanlış qiymətləndirməyə yönəldir. Bu da sağlam iqtisadi mühitin olmamasına səbəb olur.

İnformasiya münasibətlərinin və proseslərinin durmadan inkişafı informasiya sahəsində yeni münasibətlər sistemini, yəni, informasiya təhlükəsizliyinin təminatı sisteminin, informasiya hüququnun yaranmasını tələb edir. Hal-hazırda yanlış informasiyaların yayılmasının qarşısını almaq üçün dövlət xüsusi tədbirlər həyata keçirir. İnformasiyanı korlamaqla və ya dəyişdirməklə onun sahibinə ziyan vuran fiziki və hüquqi şəxslər hərəkətlərinə görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar. İnformasiya ehtiyatlarının formalaşdırılması, istifadə olunması, işlənməsi, sahəsində fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi həyata keçirilir. Bu da qanun pozuntularının qarşısının alınması, pozulmuş hüquqların bərpa edilməsi, dəymiş ziyanın ödənilməsi məqsədini daşıyır. Hüquqların müdafiəsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq orqanlar tərəfindən həyata keçirilir. Bilərəkdən yanlış informasiya verilməsi və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi və ya bağlanmış müqavilələrin şərtləri yerinə yetirilmədiyi hallarda istifadəçi məhkəməyə şikayət etmək və bu hərəkətlər nəticəsində dəymiş ziyanın ödənilməsinə tələb etmək hüququna malikdir.

İqtisadiyyatın davamlı inkişafı, makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsi üçün informasiyaların vaxtında ötürülməsi, sayt və qəzetlərdə yerləşdirilməsi, əhalinin vaxtında məlumatlandırılması ilk növbədə

informasiya haqqında qanun aktlarının tələb və prinsiplərinə uyğun olmalıdır. Bu onu ifadə edir ki, ölkədə həyata keçirilən islahatlar və ciddi struktur dəyişiklikləri gələcəkdə öz müsbət nəticəsini verməlidir. Əks halda qarşıya qoyulmuş məqsədlər, proqnozlar yalnız vəziyyətə düşər ola bilər. Bu da qoyulan maliyyə vəsaitləri baxımından ölkəyə xeyli dərəcədə ziyan dəyməsi deməkdir. Son dövrdə ölkə prezidenti tərəfindən aparılan iqtisadi inkişaf strategiyası real sürətdə bütün məlumatlarda öz əksini tapır. Bunun əsasında da qeyri-neft sektorunun inkişafında, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsində mühüm ciddi irəliləyişlər baş vermişdir.

Ədəbiyyat:

1. BMT-nin İnkişaf Proqramı tərəfindən 4 noyabr 2010-cu il tarixli hesabat
- 2."İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu, maddə 20.
3. Məmmədli C. Jurnalistikaya giriş. Bakı, 2001
4. Məmmədli C. Müasir jurnalistika. Bakı, 2003
5. Mazanlı İ. Söz azadlığı və informasiya təhlükəsizliyi: milli və beynəlxalq təminat. Bakı, 2005
6. <http://odatv.com/kim-bu-rothschild-ailesi-3003161200.html>
7. <https://az.wikipedia.org/wiki/Manipulyasiya>
8. Maliyyə Bazarları Terminlərinin izahlı lüğəti Bakı, 2010,s.143

The possible negative features of incorrect, inaccurate and distorted economic information**Summary**

Information creates an idea among society. That's why people need to communicate accurate information. In other words, it is necessary to confirm the accuracy of the information before it can be transmitted to the audience. Inaccurate information can lead to bad results of any major agency, enterprise, or state affairs. In modern times, information has become a major strategic resource in society, and the public role of the information area is gradually increasing. Sustainable development of the economy, timely transmission of information for the purpose of macroeconomic stability, placement in sites and newspapers, timely awareness of the population, primarily should comply with the requirements and principles of the law on information. This indicates that the reforms implemented in the country and serious structural changes should give positive results in the future.

Возможные негативные стороны недостоверной, неточной и искаженной экономической информации**Резюме**

Информация формирует мнение в обществе. Поэтому нужно передать людям правильную, достоверную информацию. Т.е. перед тем как передать слушателям любую информацию, любое сообщение, следует разными фактами подтвердить достоверность информации. Неверная информация может привести к отрицательным последствиям в работе какой-либо крупной организации, учреждения, государства. В современное время информация стала основным стратегическим ресурсом в обществе и все больше растет общественная роль области информации. Своевременная передача информации, размещение в сайтах и газетах, своевременное информирование населения для устойчивого развития экономики, обеспечения макроэкономической стабильности, в первую очередь, должны соответствовать требованиям и принципам актов закона об информации. Это означает, что реформы и серьезные структурные изменения, осуществляемые в стране, должны дать в будущем свой положительный результат.

Rəyçi: b.m.N.Qafarov

Эллада Муса гызы Кулиева
Бакинский славянский университет

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Açar sözlər: *təhsilin modernləşdirilməsi, təhsil standartları, pedaqoji hazırlıq, təlim metodları, pedaqoji təcrübə, peşəkar səriştə.*

Key words: *modernization of education, educational standards, pedagogical training, teaching methods, teaching practice, professional competence.*

Ключевые слова: *модернизация образования, образовательные стандарты, педагогическая подготовка, методы обучения, педагогическая практика, профессиональная компетентность.*

Изменения, происходящие во всех сферах жизни общества, требуют реформирования системы высшего образования. Модернизация высшего образования, педагогического в частности, связана прежде всего с глобализацией, интернационализацией, структурной перестройкой, реформированием содержания образования, технологий, методов и средств обучения, переходом на многоуровневую систему.

Модернизация системы профессиональной подготовки предусматривает реализацию мер, направленных на повышение качества образования, ориентацию на международные стандарты качества, осуществления подготовки специалистов по новым направлениям науки.

К основным направлениям реорганизации высшего профессионального образования относится: развитие творческой индивидуальности специалиста; освоение целостной структуры будущей профессиональной деятельности; дифференциация и индивидуализация обучения; усиление роли самостоятельной работы; создание активной и интерактивной учебной среды.

Программа подготовки будущего учителя предусматривает гуманизацию профессионального образования, призванную способствовать утверждению общечеловеческих ценностей, межпредметную интеграцию содержания, формирование в выпускнике ключевых компетенций, усиление практической подготовки; овладение конкретными педагогическими методами; подготовку специалиста, готового к постоянному обновлению знаний.

В условиях интеграции Азербайджана в европейское образовательное пространство изучение инновационного опыта подготовки педагогических кадров развитых стран приобретает особую актуальность.

Подготовка педагогических кадров в зарубежных странах осуществляется в университетах, в университетских педагогических институтах; в специализированных вузах; педагогических институтах; институтах искусств, колледжах; консерваториях и пр.

В современных европейских системах педагогического образования существуют различия: в сроках и организации подготовки учителей; в структурах; в моделях педагогического образования и типах школ; категориях преподавателей для различных стадий школьных систем.

Так в Германии основой реформирования образовательной системы, в частности педагогического образования, является выработка единых стандартов и требований, которыми должен обладать будущий учитель. В стандартах выделяют четыре компетентностные области: обучение, воспитание, оценивание, инновации для студентов в период обучения.

В системе профессиональной подготовки студентов в Германии важное значение отводится применению общедидактических и предметных знаний в учебной и внеучебной деятельности, формированию соответствующих компетенций и проведению рефлексии собственной деятельности. На учителя в немецких школах возлагается большая ответственность как за учебный процесс, так и за ее результативность.

Современные немецкие исследователи считают, что в учебном процессе не следует передавать обучаемым готовые знания, а лишь создавать условия для самоконструирования и развития знаний. Широко используются в учебном процессе активные и интерактивные методы обучения, мультимедийные средства, информационно коммуникативные технологии, изучение опыта лучших учителей.

К числу наиболее популярных современных методов, используемых в профессиональном образовании, относят метод направляющих текстов, основанный на деятельности-ориентированном подходе, в основе которого лежат идеи И.Г.Песталоцци, А.Дистервега и Ф.Фребеля. Данный метод предполагает структурирование образовательного процесса и шесть фаз: фазу получения информации; фазу планирования; фазу принятия решения; фазу осуществления; фазу контроля; фазу подведения итогов (1, с.116).

При применении данного метода учитель не передает обучаемым готовой информации, они получают ее через направляющий текст, это содействует развитию самоуправляющегося индивидуального и группового обучения.

В Германии широкое распространение получает концепция учебного поля, т.е. учебно-организационной единицы в системе профессионального образования, при которой обучаемые учатся выполнять комплекс действий, собирать необходимую информацию, планировать, исполнять принятое решение, осуществлять контроль и оценку. Внедрение этой концепции приводит к замене учебных планов учебными полями, проведению занятий на межпредметной основе, применению модульных форм образования (там же, с. 119).

В профессионально-педагогической подготовке учителя в Англии особое значение отводится сформированности учителя-исследователя, учебные программы призваны прежде всего стимулировать интеллектуальную деятельность и интерес к избранной профессии. Требования к стандартам образования, разработанным по всем учебным дисциплинам, включают следующие разделы: 1) знание и понимание; 2) планирование, преподавание и классное руководство; 3) диагностика, контроль, регистрация, оценка и отчетность; 4) другие профессиональные требования (2, с.99).

В английских учебных заведениях с педагогическим уклоном учебные дисциплины объединены в блоки: профессионально-педагогический, социальный, общеобразовательный. Учебные планы предлагают для изучения и большое количество выборочных дисциплин.

С XV-XVI в. в английских университетах широко применяется тьюторская система обучения, предусматривающая занятия одного-двух студентов с преподавателем-тьютором на протяжении всего обучения. Данная система официально утверждена в Англии как обучающая университетская система. Тьютор выступает в качестве наставника студента, отвечает за его учебу, моральную жизнь, оказывает помощь в планировании деятельности, в формировании навыков самостоятельной работы.

В английских высших учебных заведениях, как и в американских получает применение персонализированное обучение – самостоятельное выполнение работы в индивидуальном темпе по подготовленным печатным материалам. Согласно этой методике обучения переход к последующему учебному разделу осуществляется после изучения предшествующего, усвоение которого проверяется путем испытаний. При персонализированном обучении учебный материал разбивается на порции, содержащие подлежащую изучению информацию, а также методические указания и вопросы для самопроверки. Обучающийся по завершении изучения каждой части получает у преподавателя «тест готовности». Студенту выставляется по конкретной дисциплине оценка по завершении изучения всего учебного материала.

В США содержание образования в учебных заведениях с педагогическим уклоном включает общеобразовательную и профессиональную подготовку. Общеобразовательная подготовка осуществляется на двух младших курсах педагогических колледжей, специальная – для учителей начальных школ по дисциплинам изучаемым в начальных классах, для учителей средних школ – глубокие знания по двум дисциплинам, выборочные курсы для изучения предусматриваются на старших ступенях обучения.

В педагогических учебных заведениях США изучаются такие дисциплины, как: педагогическая детская психология; психология обучения; содержание образования; методы обучения; социальное воспитание; управление школой; педагогическая этика и пр. В новых условиях разрабатываются учебные программы, ориентированные на требования рынка, задача педагогического образования заключается в подготовке специалистов, используемых в постоянно меняющемся мире.

В учебных заведениях зарубежных стран широкое применение находит модульная система, содействующая индивидуализации обучения, переходу от дисциплинарного подхода к междисциплинарности и комплектности образования.

В профессионально-ориентированных модулях деятельность студента систематизируется по схеме: учебно - познавательная, учебно - профессиональная, профессиональная.

Модульное обучение дает возможность студенту овладеть приемами деятельности и заданиями необходимыми для ее выполнения. Преподаватель при модульном обучении выполняет информационно - контролирующую и консультационно - координирующую функции.

В системе профессионально-педагогической подготовки учителей используется дискуссионный метод при проведении как лекционных, так и семинарских занятий, в частности «свободная групповая дискуссия» как метод интерактивного обучения. Дискуссия усиливает развивающий и воспитательный эффекты обучения, содействует развитию коммуникативных умений и навыков студентов.

В целях развития познавательных способностей студентов применяют и метод анализа конкретных ситуаций. Данный метод может проводиться в виде ролевого разыгрывания конкретной ситуации, либо коллективного обсуждения варианта решения той или иной ситуации; он содействует значительному расширению теоретических и практических знаний студентов.

В зарубежных учебных заведениях распространен и метод обучения в сотрудничестве, содействующий учебно-познавательной и творческой деятельности обучаемых. Данный метод обеспечивает решение обучающих задач, способствует обмену ценностными установками, приучает работать в команде, позволяет реализовать в обучении идеи взаимообучения и взаимообогащения.

В учебном процессе широкое применение находит: метод проектов, деловая игра, технология мозгового штурма, бригадно-индивидуальное обучение в малых группах, круглый стол, портфолио и пр.

Портфолио является средством оценивания и формирования универсальных компетенций студента при освоении образовательной программы высшего образования. Данный метод дает возможность обучаемым самостоятельно осуществлять поиск и анализ информации; формулировать цели, задачи, осуществлять самооценку учебно-познавательной деятельности. Портфолио содействует формированию у студентов навыков самоорганизации, саморазвития, мотивации к самообразованию.

Применяемые в зарубежных учебных заведениях формы и методы обучения во многом содействуют активизации познавательной деятельности обучающихся, самостоятельному поиску решения проблемы, созданию субъект-субъективных отношений в учебном процессе, опоре на личный опыт обучающихся, развитию учебных умений и навыков.

Важным звеном в системе профессиональной подготовки будущего учителя является педагогическая практика, призванная углубить теоретические знания студентов, развить профессиональную культуру и исследовательские умения. Так, в Германии студенты педагогических вузов включаются в исследовательскую практику с первого курса; первоначально раз в неделю посещают школу и прослушивают уроки педагогов, затем самостоятельно проводят уроки. Руководство практикой осуществляется ментором и тьютором.

Для студентов предусматривается двухнедельная практика и в каникулярное время; на старших курсах – четырехнедельная внешкольная практика в центрах социальной помощи, досуговых реабилитационных центрах, в ходе которого студенты имеют возможность проводить собственные научные исследования.

Практике на старших курсах предшествует определенная методическая подготовка в вузе. Педагогическая практика студентов в Германии предусматривает еженедельное прослушивание уроков и их обсуждение под руководством преподавателя вуза.

В английских высших учебных заведениях различают два вида педагогической практики: серийную и блочную; первая проходит без отрыва от учебного процесса в определенные дни недели, вторая – с отрывом от учебного процесса. Руководство практикой осуществляют университетский и школьный тьютор, учитель-предметник.

Университетский тьютор консультирует студентов по вопросам планирования уроков, работы с учебной литературой, ведения школьной документации, школьный – ознакомливает со школой, подготавливает с проведением практики. В педагогических колледжах педагогическая практика проводится в течение 29 недель, на педагогических факультетах университетов – 18-19 недель.

В США на педагогических факультетах университетов педагогической практике отводится около пяти недель, в колледжах проводится в течение всего периода обучения.

Педагогической практике предшествует соответствующая подготовительная работа в вузе, в ходе которой студенты занимаются на занятиях педагогическим моделированием, микропреподаванием в целях формирования необходимых практических профессиональных умений. Микропреподавание включает в себя: определение конкретного педагогического умения, подготовку трех-пяти минутного фрагмента урока и демонстрацию этого умения, обсуждение урока студентами и преподавателем.

Итак, модернизация профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов в зарубежных странах предусматривает создание в системе высшего образования новой образовательной среды в целях подготовки креативных педагогических кадров, способных внедрять новые технологии, критически мыслить, обеспечить эффективность всего педагогического процесса.

Литература:

1. Казакова Е.И., Тарханова И.Ю. Об измерении сформированности универсальных компетенций студентов вузов // Ж. Педагогика, 2018, №19.
2. Андреева Г.А. Инновационные процессы в содержании педагогического образования в Англии // Ж. Педагогика, 2003, №6.
3. Торонов Д.А. Инновации в профессиональном образовании Германии // Педагогика, 2012, №8.

Əcnəbi ölkələrdə peşakar

Xülasə

Məqalədə ali təhsilin peşə və pedaqoji hazırlığının innovativ modeli müzakirə edilir, səriştəli yanaşmaya əsaslanan yeni təhsil standartları işıqlandırılır. Məqalədə həmçinin təhsilin məzmunun, texnologiyaların, metodların, formaların və gələcək mütəxəssislərin peşə hazırlığının müasirləşdirilməsi nəzərdən keçirilir.

Pedaqoji təcrübənin effektiv işə yararlı bir mütəxəssis hazırlığında rolu araşdırılır.

Professional pedagogical education in foreign countries.

Summary

The article discusses the innovative model of vocational and pedagogical training in higher education, highlights new educational standards based on a competent approach. The modernization of the content, technologies, methods, forms, and professional training of future specialists is considered. The role of pedagogical practice in the preparation of a specialist ready to work effectively is revealed.

Рецензент: доц. З.С.Меджидова

Pərvin Bəşir qızı Qaçayeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

BƏDİİ DİL XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN DƏRSLİKLƏRDƏ QOYULUŞU

Açar sözlər: məcaz, metafora, epitet, üslub, Bədii dil

Key words: *prable, metaphor, epithet, style, figurative language*

Ключевые слова: *метафора, эпитет, стиль, образный язык*

Dərslilər şagirdlərdə müstəqil tədqiqatçılıq və yaradıcılıq vərdişləri, məntiqi tərakkürü inkişaf etdirməli, integrativ xarakterli olmalı, demokratik dünyagörüşü formalaşdırılmalıdır. Elə bu tələblərdən də çıxış etməklə dərslilərin məzmununa nəzər salmağa çalışaq. Diqqətimizi əsas dərslük komplektinin məzmununda əksini tapmış məlumatların, sual və tapşırıqlar sisteminin şagirdlərdə bədii dillə bağlı bacarıqların formalaşdırılmasına necə xidmət etməsi işinə yönəldək. Dərslilər hazırlanarkən əldə rəhbər tutulan məsələlərdən biri də dövlət təhsil standartlarının tələblərinin gözlənilməsidir.

Məlumdur ki, orta ümumtəhsil məktəblərinin V sinifləri variativ dərslilə işləyirlər. V sinifdə bədii təsvir vasitələrindən – epitet və təşbeh üzərində iş aparılır. V sinif ədəbiyyat kitabının mündəricatına fikir versək görürük ki, bədii dil xüsusiyyətləri üzrə iş “Bədii əsərlərdə təsvir” başlıqından başlayaraq aparılır. Dərsliyə diqqət etsək görürük ki, bədii dillə bağlı çərçivələrdə müxtəlif suallar verilmişdir. Məsələn;

Əliğa Kürçaylı “Bakı” şeiri (dil xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi)

Nəğməsidir zavodların fit səsi ,
Suya düşüb buruqların kölgəsi.
Ətirlidir bağlarının meyvəsi ,
Ağ şanıı elə bil ki, şəkərdir.

Çərçivədə verilən sual:

- Bu misralardan hansında təşbeh işlənmişdir.

V sinif ədəbiyyat dərsliyində sadə süjetli ədəbi nümunələr üzərində bədii təsvir vasitələri (epitet, təşbeh) müəyyən olunurdusa, VI sinif ədəbiyyat dərsliyində də bədii əsərlə bağlı çərçivələrdə müəyyən suallar verilir. Məsələn;

Qutadqu bilik- Səadət gətirən elm (dil xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi)

Nə böyük **matəhdır**, demə, tərakkür,
Hə zərrəsinin höküm böyükdür.

Çərçivədə verilən sual:

- Fərqləndirilmiş sözün mənasını lüğətdən tap.

Hikmət Ziya “Qarabağda” şeiri (dil xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi)

Bu yerdə Vaqifimin müqəddəs türbəsi var ,
Natavanın, Zakirin pozulmayan izi var,
Üzeyirin nəfəsi, Bülbülümün səsi var...
Cabbar, Xan, Rəşid, Səid, Zülfü zəngüləsi var,
Yetişibdir gör necə incilər Qarabağda,
Min ilin yorğunu da dincələr Qarabağda,

Çərçivədə verilən sual:

- Burada əlaqələndirilmiş təsvir vasitələri hansılardır,

VI sinif ədəbiyyat kitabında mübaligə, bədii sual haqqında nəzəri məlumatlar öz əksini tapmışdır. Dərsliyin sonunda mənası aydın olmayan sözlərin lüğəti verilmişdir.

VII sinif ədəbiyyat dərsliyində bədii dil xüsusiyyətləri üzərində işin təşkili, əvvəlki siniflərə nəzərən mürəkkəbləşir. VII sinifdə bədii dil xüsusiyyətləri üzrə işin təşkili bir az da mürəkkəbləşərək əvvəlki siniflərdə öyrənilən bədii təsvir və ifadə vasitələrinin üzərinə təkrir və litota əlavə olunur. Dərslildə əsərin oxusu, məzmunu təhlili üzrə müxtəlif tapşırıqlar verilmişdir. Dərslildə təhlil üzrə işdə bədii dil xüsusiyyətləri üzrə tapşırıqlara yetərinə yer verilmişdir. Məsələn;

Koroğlu dastanının “Durna teli” qolunda təhlil üzrə iş zamanı dərslildə bədii dil xüsusiyyətləri üzrə iş aşağıdakı tapşırıqlar verilmişdir:

1. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin dastanda hansı dəyişikliyə səbəb olduğunu aydınlaşdırın. Cədvəldən istifadə edin.

Bədii təsvir və ifadə vasitələrinə aid nümunələr	Əsərin bədii gözəliyyətinin –təsir gücünün artırılmasında onların rolu

2. Bədii ifadə vasitələrinin işləndiyi cümlələri yazın.

3. Bədii əsərlərdən mübaligəyə və litotaya aid cümlələr seçin.

Belə çalışmalara yetərinə rast gəlmək mümkündür. Dərslildə həmçinin təkrir, litota haqqında nəzəri məlumata və lüğətə yer verilmişdir.

VIII sinifdə ədəbiyyat dərsliyində bədii dil xüsusiyyətləri üzrə iş əvvəlki siniflərə nəzərən mürəkkəbləşmişdir. VIII sinifdə ədəbiyyatdan təhlil dərslərində dil xüsusiyyətləri üzrə işin təşkili zamanı epitet, təşbeh, bədii sual, təkrir, mübaligə, litota ilə yanaşı metafor, bədii təzad, kinayə üzərində iş aparılır. Dərslildə metafor, bədii təzad və kinayə